

men även andra, vågar och vill delta med sina kunskaper i samhällsdebatt- och liv. Det finns dock flera rimliga förklaringar till varför många tvekar redan vid tanken på att t.ex. skriva debattartiklar, svara på journalisters frågor eller hålla en föreläsning utanför universitetet. Till att börja med tar det tid från den inomvetenskapliga meriteringen. I dag handlar karriärplanering i akademien om att publicera sig i internationella tidskrifter. För att avancera till tjänster och titlar är det forskning, forskning och åter forskning som skall synas på CV:t och inte debattartiklar, morgonsoffsittningar, eller för den delen, framgångar i lärarrollen. Detta är en förklaring, tror jag, till varför vi i dag sällan ser nationalekonomer i tv-rutan. I deras disciplin har den snäva inomvetenskapliga meriteringen pågått under fler år än hos oss. De ligger steget före i fokusering på "internationellt publicerade artiklar, helt i topp-fem". Dygnet har inte mer än 24 timmar och vill man lyckas som forskare blir det rationellt att säga nej till deltagande i livet utanför universitetet.

För det andra är logiken i det mediala samtalet den rakt motsatta till den vi skolas in i som forskare. Att förkorta och förenkla står i kontrast till forskarseminariet. Att anpassa sig till och acceptera det som kan kallas för medielogik, är inte självklart för en forskare utan kan tvärtom betraktas som felaktigt.

Slutligen finns en kulturell faktor som förklarar varför forskare hesiterar inför att t.ex. svara på journalisters frågor eller skriva en debattartikel. I vissa kretsar inom akademien finns en nedvärderande syn på att synas och höras utanför universitetet. Dessa är inga riktiga forskare, utan lättviktare, och ägnar sig åt trams. Ett elitistiskt synsätt som självklart kan få många att akta sig noga för att inte lämna universitetskontoret.

Mäktiga eller ej, vi statsvetare behövs i samhällsdebatten. Fler borde våga trotsa konvention, rädsla och tidsoptimering. Vägen till ett lektorat eller en professur blir naturligtvis längre men värdet för samhället kan motivera en sådan omväg. Värdet för dig som enskild

statsvetare är mer diskutabelt, självklart. Ett sätt att motivera forskare kan kanske vara någon form av incitament? Kanske dags att införa subventioner för samhällsdeltagande akademiker. Syns det inte på CV:t kan det få synas i t.ex. plånboken. Varför inte införa en bonus för vård av tredje uppgiften? Med det givet att vi vill ha fler statsmakter än de tre första?

Jenny Madestam är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. E-post: jenny.madestam@statsvet.su.se

Statsvetaren och det offentliga samtalet

av Ulf Bjereld

Sociologer och fredsforskare hade sin höjdpunkt i medierna under 1960- och 1970-talens radikala år. Under 1980-talets högvåg var det nationalekonomer som tog plats i TV-soffor, radiostudior och tidningars debattsidor. Sedan mitten av 1990-talet är det statsvetarna som är ständigt närvarande i medierna – vad nu det säger om vår tid.

Ingenting varar för evigt. Frågan är vilken akademikergrupp eller ämnesdisciplin som väntar i kulisserna på att få ta över efter statsvetarna på den mediala scenen. Kanske blir det juristerna, med tanke på det fokus på individens rättigheter som präglar det allt mer individualiserade samhälle som växer fram? Eller kanske blir det kanske psykologerna, när vi går mot ett samhälle där individens jag alltmer ställs i centrum?

Det är inget märkvärdigt i att det finns ett samband mellan å ena sidan samhällsutveckling och kulturklimat och å andra sidan vilka grupper av akademiker och intellektuella som tar plats i det offentliga samtalet. Universitet och högskolor är inga elfenbenstorn. Jag är egentligen inte så förtjust i Högskolelagens formulering att högskolorna skall "samarbeta med det omgivande samhället". Jag vill inte se samhället som något som "omger"

högskolorna – högskolorna är i stället en omistlig del av samhället självt.

Att universitet och högskolor bör betraktas som en del av samhället innebär inte på något sätt att lärosätenas integritet och självständighet skall urholkas. Självständighet är nödvändig för att ge akademien de bästa möjligheterna att bidra till en bättre värld genom att skapa ökad kunskap och förståelse kring hur världen hänger samman.

Eftersom akademien är en del av samhället skall akademins företrädare möta medborgarna där medborgarna finns. I mediala sammanhang innebär det att presentera och diskutera intressanta forskningsresultat, att tolka och analysera skeenden i samhället samt att som intellektuell problematisera vedertagna försanthållanden och kritiskt granska maktförhållanden.

Människor är inga maskiner, inte heller de människor som råkar vara statsvetare. I vår gärning – när vi tolkar data eller analyserar politiska händelser – påverkas vi av våra värderingar och våra övertygelser. En statsvetares demokratisyn präglar till exempel dennes syn på folkomröstningsinstitutets fördelar och nackdelar, och demokratisynen är i sin tur baserad på människosyn och samhällsyn. En statsvetares syn på teorierna ”realism” och ”liberalism” inom delområdet internationell politik är på motsvarande sätt svår att koppla fri från dennes ideologiska grundsyn.

Bilden av ”den opartiske statsvetaren” är en myt. På samma sätt, naturligtvis, som bilden av ”den opartiske journalisten” också är en myt. Jag ser inget problem i detta och tror inte att det kan vara annorlunda. I stället förespråkar jag ökad öppenhet. Transparens är vår tids opartiskhet, sägs det ibland inom journalistiken. A voice from nowhere – en röst från ingenstans – tenderar att bli allt mindre intressant. Med detta menar jag inte att statsvetare och journalister skall berätta om sina politiska preferenser. I stället menar jag att statsvetare och journalister skall vara medvetna om att deras värderingar och preferenser ger deras gärning en riktning. De bör

därför alltid vara så öppna och transparenta som möjligt om hur de har gått till väga för att nå fram till sina resultat. Själv är jag aktiv socialdemokrat. Mina värderingar vore förstås desamma även om jag inte var organiserad. Men en organisationstillhörighet skapar lojaliteter och därför har jag heller inga problem med att presenteras som aktiv socialdemokrat när jag i egenskap av statsvetare medverkar i mediasammanhang.

Visst finns det en spänning i mötet mellan statsvetare och journalister. Statsvetare vill gärna att journalister som skriver om politik skall vara ett slags ”statsvetare light” och inte bry sig så mycket om medielogiken. Journalister vill gärna att statsvetare skall tala i pratminut och undvika att intellektualisera. Själv har jag både en journalistutbildning och en statsvetarutbildning i botten och trivs bra på båda sidor i spänningsfältet. Mest kreativt är det i skärningspunkten, där de båda logikerna möts.

Med medienärvaro följer makt, och med makt följer ansvar. Om nu statsvetarna verkligen är den fjärde statsmakten är det som statsvetare lätt att se att det saknas mekanismer för ansvarsutkrävande. Är sådana mekanismer överhuvudtaget möjliga? Statsvetarna lär ju knappast kunna röstas bort. Statsvetare som ständigt har fel eller blamerar sig på annat sätt kan förstås väljas bort av medierna. Men minnet är kort. Om jag har fel i mina förutsägelser är det inte så många som kommer ihåg det efter en tid. Om jag däremot har rätt i mina förutsägelser kan jag själv välja att lyfta fram mina framgångar och självtröstandigt slå mig för bröstet. Och framförallt, om medierna väljer bort en statsvetare så har valet sannolikt mera sin grund i medielogiska överväganden än av omsorg om medborgarnas och samhällets bästa. Jag tror därför att den bästa vägen att gå är en kontinuerlig och öppen diskussion om statsvetares och andra akademikers plats i det offentliga samtalet. Varför vi deltar, på vilket sätt vi deltar och vad vi bidrar till med vårt deltagande. En sådan diskussion bör föras såväl inom akademien som

mellan akademien och det övriga samhället. Seminariet i Almedalen och de texter som här publiceras skall ses en del just i en sådan diskussion.

Ulf Bjereld är professor i Statsvetenskap, Göteborgs universitet. E-post: ulfbjereld@pol.gu.se

Statsvetares indirekta makt

av Jonas Hinnfors

Har statsvetarna utvecklats till en fjärde statsmakt? Kanske är det så. I nyhetsflödet går det knappast en dag utan att en eller flera statsvetare får kommentera centrala politiska skeenden. Onekligen finns statsvetare mycket nära den politiska makten i Sverige. Men en lite kyligare blick kunde paradoxalt nog likaväl ge en bild av att statsvetare snarare har fått erfara minskad makt jämfört med t.ex. efterkrigstiden. Professorerna Herbert Tingsten, Jörgen Westerståhl, Gunnar Heckscher och Bo Särilvik var inte bara statsvetare; de var dessutom publicister, ämbetsmän och politiker. Som chefredaktör för Dagens Nyheter utövade folkpartisten Tingsten ett enormt inflytande över 50-talets idé- och politiska debatt. Socialdemokraten Westerståhl – Brantings dotterson och Tingstens doktorand – var huvudsekreterare i 1954 års författningsutredning; Heckscher var partiledare för Högerpartiet och Särilvik var under en tid på 50-talet Erlanders assistent. Ingen av dagens statsvetare har tillnärmelsevis ett sådant direkt inflytande över statsmakten som dessa män (för män var de) hade. Kanske var dåtidens statsvetare inte representanter för en fjärde statsmakt. Istället var de helt enkelt en del i statsmakten. Därmed var dåtidens statsvetarelit även obönhörligen förknippad med de politiska partierna. Idag deklarerar väldigt få statsvetare öppet sin politiska hemvist.

Samtidigt kan det mycket väl vara så att där den direkta makten har gått ut har den numera ersatts av att den indirekta makten över människors idéer och tankar kommit

in. Att sitta med vid maktens bord är i Steven Lukes termer absolut inte ointressant, men att indirekt bidra till idéproduktion och att utöva makt över människors tankar som i förlängningen leder till beslut är inte heller betydelselöst. Med den politiska debatten i alla avseenden alltmer koncentrerad till medierna är det uppenbart att statsvetare via sin närvaro där potentiellt har möjlighet att utöva makt. Hur stor den makten är och på vilka områden den utövas vore ett spännande forskningsområde i skärningspunkten mellan Statsvetenskap och Medievetenskap. Mycket tyder verkligen på att den indirekta idémakten har ökat sedan 50-talet – även om konkurrensen i flödet av debatter och debattörer nog har hårdnat.

Normativt är det naturligtvis inte något alldeles självklart bra att statsvetare utövar annat än vetenskapligt inflytande, särskilt inte om statsvetarna driver politiska agendor. I takt med ämnets vetenskapliga professionalisering är det förmodligen till och med naturligt att statsvetarna faktiskt i allt mindre utsträckning låter sig identifieras som politiska megafoner utan i första hand får genomslag i kraft av sin analytiska kapacitet. Statsvetare som är partipolitiskt aktiva i organiserad form bör i och för sig rimligen öppet deklarerera sin partitillhörighet, men ämnets legitimitet riskerade att snabbt urholkas – även i de fall när analysen var av högsta klass – om alla som lite allmänt sympatiserade med ett visst parti utåt skulle placera sig i ett partipolitiskt fack. Paradoxalt nog skulle nog en sådan relativt restriktiv grundhållning till öppet deklarerad partitillhörighet vid medienärvaro ändå leda till att fler statsvetare än idag kom ut ur partigarderoben. Även om inte så många är partitaktiva är det sannolikt bra många fler än de två socialdemokraterna Ulf Bjereld och Stig-Björn Ljunggren som mig veterligt är de enda som brukar partibetecknas vid medieframträdanden. För balansens skull hade det nog varit bra om åtminstone några borgerliga statsvetare också hade funnits med i den allmänna debatten.